

Organi javne varnosti v novih družbenih razmerah

Dr. Ljubo Bavcon — dr. Miloš Kobal — dr. Janez Pečar

Spričo dogajanj v naši družbi, zlasti pa v zvezi z gospodarskim in družbenim reformnim prizadevanjem, je tudi organom javne varnosti namenjena kvalitativno drugačna in zahtevnejša vloga. O tem ni bilo kdovekaj napisanega, čeprav so po drugi strani družbene in politične organizacije, zlasti pa organi kazenskega pravosodja, pogosto razpravljali o problemih, ki so s tem v zvezi. Pa tudi sleherni občan je tako ali drugače ocenjeval delo organov javne varnosti ali si o njih ustvarjal svoje mnenje. Zaradi aktualnosti te problematike je uredniški odbor sklenil, da bo v reviji načel nekaj vprašanj, ki zadevajo razmerje med javno varnostjo in družbo. (Uredniški odbor).

I.

Dr. Ljubo Bavcon, redni profesor za kazensko pravo na pravni fakulteti v Ljubljani:

Odločni poseg IV. plenuma CK ZKJ v položaj in pooblastila organov državne varnosti je po svoji notranji logiki zajel organe za notranje zadeve v celoti in končno tudi pravosodni sistem nasploh. Pri tem se je zgodilo, spet po objektivni logiki dogajanj, da so brez potrebne diferenciacije doživeli enako kritiko tudi organi javne varnosti (milica in kriminalistična služba). Zdaj, ko je za nami prva vročica ob tako pomembnih dogajanjih za nadaljnji razvoj demokracije v naši družbi, je treba ugotoviti, da posplošeni očitki ne veljajo v celoti za službo javne varnosti. Ta služba si ni in si niti ni mogla prilaščati takšnih pristojnosti, kot se je to moglo zgoditi v okvirih politične policije. Ob mnogo pomembnejši politični policiji je stala kriminalistična služba le bolj ali manj v senci, in ker je šlo za običajni kriminal, je bila na tem področju tudi kontrola pravosodnih organov pogumnejša ter je dosledneje zahtevala spoštovanje zakonitosti.

Dogodki, ki so zajeli tudi kriminalistično službo, so imeli in deloma še imajo negativne posledice. Te so nastale po eni strani zato, ker politična vodstva v prvi zagnanosti niso znala dovolj trezno odmeriti položaj, vlogo in pomen organov javne varnosti v naši družbi. Po drugi strani so negativne posledice nastale zaradi tega, ker nekateri delavci v organih za notranje zadeve niso mogli takoj ali sploh ne doumeti vse daljnosežnosti novega položaja. To nerazumevanje se je seveda hranilo ob nekaterih ne docela preiščenih parolah, ki jih je bilo mogoče razumevati tudi tako, kot da zdaj v naši družbi organi javne varnosti sploh niso več potrebni. Negativne posledice so se izrazile predvsem v demoralizaciji in dezorientaciji delavcev na tem področju. To ima za posledico občutno slabše uspehe pri odkrivanju, preprečevanju in raziskovanju kriminalitete. V tem utegne biti dovolj resna nevarnost, ki bi se lahko izrazila po eni strani tako, da bi se opogumili številnejši potencialni delinkventi zaradi večjih možnosti, da ne bodo odkriti; po drugi strani bi se lahko spričo naraščanja kriminalitete ponovno obudili nervozni in zato nedomišljeni, predvsem represivni ukrepi.

Spričo teh nevarnosti se mi zdi potrebno kratko razmišljanje o naravi in daljnosežnosti objektivnih družbenih procesov, ki so dobili subjektivno potrditev na IV. plenumu CK ZKJ. Še hujša od prej omenjenih se mi namreč zdi nevarnost, da delavci notranjih zadev, zlasti v organih javne varnosti, ne bi sprejeli sprememb, ki se jih dotikajo, z globljim razumevanjem njihove splošne družbene pomembnosti in daljnosežnosti. V tem primeru bi jih namreč sprejeli kot nekaj, kar jim je od zunaj vsiljeno, z odporom in nejevoljo, to pa je seveda najboljše zagotovilo za to, da služba javne varnosti ne bo delovala tako, kot bi morala.

Tu seveda ne bi hotel ponavljati splošnih političnih ocen brionskega plenuma. Toda z majhnim premikom s čisto aktivistično-političnega vidika na sociološko-političnega se

nam naši družbeni procesi vendarle pokažejo v ostrejši, bolj plastični luči, ki se mi zdi omembe vredna.

Na prvo mesto postavljam ugotovitev, da so z dogodki okrog plenuma pri nas tudi formalno odstranjeni zelo pomembni elementi policijske države.

To nujno poganja in sprošča tiste silnice v družbi, ki delujejo v smeri človekovega osvobajanja in osveščanja. Odtod izvira tudi znani akt predsednika republike — pomilostitev nekaterih nosilcev spredaj označenim nasprotnih teženj. Najsi bo ta akt rezultanta kakršnihkoli subjektivnih teženj, objektivno pomeni, da je zdaj dobilo tudi formalno potrditev zelo pomembno, za socializem celo bistveno spoznanje, po katerem kazensko-pravna sredstva niso najbolj primerna za razreševanje nasprotij, ki izvirajo iz različnih koncepcij o ureditvi družbe v socializmu.

Po svoji najgloblji vsebini vse to pomeni, da se je znatno premaknil eden izmed najobčutljivejših družbenih odnošajev — odnos med družbo in človekom posameznikom. Zdaj pri nas ni več mogoče vztrajati pri miselnosti, ki kakšnemu organu oblasti ali uprave, podjetju ali sploh kakšni instituciji pripisuje a priori vse lastnosti socialističnega in poštenega, posamezniku-državljanu pa a priori, da je politično sumljiv in da izvršuje kazniva dejanja in prekrške, če ima za to le priložnost. To pomeni, da so zdaj pri nas ustvarjene možnosti za likvidacijo ozračja, za katerega sta bila značilni vsesplošno nezaupanje in vsesplošen dvom o poštenosti in dobronamernosti državljanov.

Jasno je, da bo treba prevrednotenje v odnosih med družbo in posameznikom — državljanom opraviti prav povsod. Zdaj je na vrsti ureditev tega odnosa na področju, ki je izredno občutljivo — na področju kazenskega postopka. To nikakor ni naključje, kajti ne pravijo zastonj, da se v določbah zakonika o kazenskem postopku in seveda v izvajanju kazenskega postopa zrcali resnični položaj človeka posameznika v določeni družbi, stopnja njene demokratičnosti in kulture. Odtod izhaja potreba po tem, da se pri nas na novo opredelijo meje, do katerih smejo iti organi državnega nasilja pri posegih v človekove pravice in svoboščine ter v njegovo človeško dostojanstvo. To pomeni, da je treba določiti družbeni položaj in vlogo policije, javnega tožilstva in sodišč, hkrati s tem pa seveda tudi položaj obtoženca in obrambe in ne nazadnje tudi položaj oškodovanca.

Če se tu omejim samo na družbeni položaj in vlogo organov javne varnosti, potem moram reči, da zdaj v naši družbi ne potrebujemo politično močne policije, pač pa po-

trebujemo in še kako potrebujemo strokovno močno, sposobno in materialno dobro opremljeno službo javne varnosti. Takšno službo potrebujemo zaradi več vzrokov. Najprej zaradi tega, ker ta služba je in ostane tista sila, ki bo vedno v prvih vrstah boja proti kriminaliteti. Na njej predvsem ležita teža in skrb za varnost družbe in njenih posameznih članov. Gre pa za to, s kakšnimi sredstvi in metodami bo javna varnost opravljala to svojo nadvse pomembno in častno družbeno funkcijo. Družbeni premik, o katerem sem govoril malo prej, terja, da se ta služba odločno odreče nekaterim svojim doslej znanim, utirjenim metodam, ki so bile svojčas nujne. Te metode bo zdaj treba nadomestiti z znanjem, z razgledanostjo, s sposobnostjo in s sodobno tehnično opremo. Če bo in kadar bo služba javne varnosti tako delovala, bo ne le učinkovita, pač pa se bo tudi družbeno uveljavila in si pridobila velik ugled.

Drugi razlog, zaradi katerega potrebujemo prav takšno in ne drugačno službo javne varnosti, je še širši. Ko je treba po eni strani dati priznanje organom za notranje zadeve, zlasti kriminalistični službi, zaradi njihovih prizadevanj, ki je šlo tudi v preventivni smeri, je treba po drugi strani ugotoviti, da je objektivno prevladujoči položaj organov za notranje zadeve demobiliziral druge organe, ki bi bili za preventivo bolj poklicani. Ta ugotovitev ni nič novega. Povedali smo jo že leta 1963 v Splitu na posvetovanju Jugoslovanskega združenja za kazensko pravo in kriminologijo o vlogi družbe v boju proti kriminaliteti. Toda takrat smo bili po večini še prepričani, da je pasivnost drugih družbenih organov in organizacij v tem pogledu predvsem posledica njihovih subjektivnih slabosti in smo jih zato pozivali k sodelovanju. V novem položaju nihče več ne more valiti odgovornosti za raznovrstne družbene preventivne dejavnosti samo na organe za notranje zadeve. Nihče več se ne more zanašati, češ, organi za notranje zadeve so odgovorni za vso notranjo politiko v državi in v republikah in bodo že oni kaj ukrenili, če bodo imeli za potrebno. Ideja o odgovornosti družbe nasploh, njenih predstaviških in samoupravnih organov, za pravilno in učinkovito politiko preprečevanja kriminalitete in drugih socialnopatoloških pojavov, ki smo jo razglasili leta 1963 v Splitu, postaja uresničljiva šele zdaj. Služba javne varnosti ima v družbenem prizadevanju na tem področju svojo natančno določeno vlogo, ki je seveda v njenih okvirih tudi preventivna.

Uresničitev navedenih idej, zlasti pa ideje o strokovno močni, sposobni in dobro opremljeni službi javne varnosti, je odvisna

seveda od več dejavnikov, izmed katerih naj navedem tiste, ki se mi zdijo poglavitni.

Predvsem je treba popolnoma jasno povedati, da je celoten premik k varstvu človekovih pravic, svoboščin in dostojanstva v mnogo večji meri odvisen od tega, ali bomo imeli dobro kriminalistično službo, kot pa od tega, koliko novih sodnikov bo treba in koliko bo to stalo. Nikakor ne podcenjujem vloge sodišč v predhodnem kazenskem postopku in sodim, da bodo preiskovalni (ali poizvedovalni sodniki) potrebovali več znanja, kot ga imajo danes. A vendarle, preiskovalni sodnik ne bo postal kriminalistični strokovnjak, ne bo zasledoval osumljenca, mu vzel prstne odtiske itd. Ugotoviti je treba, da je bilo doslej pri nas mnogo slišati o stroških za namestitve novih sodnikov, skoraj nič pa o bistvenem, namreč o tem, koliko stroškov bodo terjali intenzivno usposabljanje miličnikov in kriminalističnih delavcev, namestitve potrebnega števila novih miličnikov in kriminalistov, njihova oprema, ki ni ravno poceni itd. Zaradi tega je treba jasno povedati poslancem in političnim vodilnim ljudem, kje tiči bistvo stvari in koliko to stane. Povedati jim je treba, da mora biti neučinkovita takšna policija, ki po starem ne sme več delati, po novem pa ne more. Pričakovati bi bilo, da smo danes že toliko zreli, da zmoremo videti vsaj za kratko dobo v prihodnost in spoznati možne katastrofalne posledice, ki bi lahko izvirale iz tovrstne nevednosti.

To, kar sem pravkar povedal, je zelo pomembno, ne pa edino, kar je potrebno za uresničitev prej obravnavanih idej. Če po vsem povedanem predpostavim, da pasivizacija in demoralizacija pojenjmeta, potem moram opozoriti zlasti na kadrovske probleme. Tako, kot je nekoč bilo potrebno, da je podjetje vodil politično zanesljiv človek, zdaj pa se vedno bolj uveljavlja zahteva po strokovno zanesljivem človeku, prav tako se zdaj to vprašanje zastavlja v okviru organov javne varnosti. Prav izjemnega pomena se mi zdi preusmeritev kadrovske politike na tem področju v znanje, sposobnost, kvalifikacijo. Res je, da formalna kvalifikacija v posameznih primerih še ne pomeni tudi znanja, pomeni pa ga praviloma. In res je tudi obratno; pomanjkanje formalne kvalifikacije ne pomeni vedno neznanja in nesposobnosti, pač pa praviloma. Nisem pristaš tistih, ki menijo, da je treba policijo očistiti starih, izkušenih delavcev, češ da bo s tem izginila tudi stara miselnost. Tisti stari, izkušeni kriminalisti, ki svoje delo resnično zna opravljati, se bo brez velikih težav znašel v novih razmerah, in sicer prav zato, ker ima znanje. Odpor in stara miselnost se bosta pojavila le pri tistih,

ki se spričo neznanja in nesposobnosti ne bodo mogli znajti. Odtod izhaja prepričanje, da je za delo v organih javne varnosti potrebna mnogo višja povprečna kvalifikacijska struktura. Za vodilna mesta bi bila nedvomno potrebna fakultetna izobrazba, v nekaterih primerih pa tudi izobrazba na tretji fakultetni stopnji.

V zvezi s tem je seveda prav tako pomembno tudi vprašanje družbenega statusa organov javne varnosti. Ta se izraža v mnogih oblikah, zlasti pa v tem, kakšen je odnos vodilnih družbenih sil do teh organov, in v tem, kakšni so njihovi osebni dohodki. Na mnogih nacionalnih in internacionalnih sestankih v tujini sem celo zelo pogosto srečal policijske oficirje in kriminalistične delavce. Nekateri med njimi so prišli na slavnostne otvoritve teh sestankov in so sedeli v prvi vrsti med ministri, generali, rektorji, dekani itd. Nekateri pa so bili udeleženci sestankov in so na njih docela enakopravno sodelovali na visoki strokovni in celo znanstveni ravni. Prav nič ne morem razumeti, zakaj bi pri nas ne moglo biti tudi tako in zakaj bi moralo vladati pri nas, sicer resda potihem, a vendarle, prepričanje, da je policist bodisi nekakšna skrivnostna ali pa manjvredna figura. Tudi takšna skrajnostna stališča do službe javne varnosti so rezultat njenega prejšnjega družbenega položaja; javna varnost ima možnost, da se normalizira edinole, če bo dobila pravi družbeni status in če se bo pokazala vredna, da ga ima.

Tako je torej jasno, da je uresničitev objektivnih družbenih razvojnih teženj mogoča le ob sodelovanju zunanjih družbenih sil in sil, ki so znotraj organov javne varnosti. Prepričan sem, da tudi potrebnih denarnih sredstev ne bo nemogoče dobiti, če bo prepričanje o nujnosti nakazanih sprememb dovolj močno zunaj službe javne varnosti, v družbi in njenih vodilnih organih ter v tej službi sami.

II.

Dr. Miloš KOBAL, docent za psihiatrijo na medicinski fakulteti v Ljubljani:

Če bi skušali poiskati najsplošnejše močteče dejavnike človeške družbe, bi bil eden izmed njih prav gotovo agresija, nasilje nad ljudmi in med njimi.

Obvladovanju nasilja v medsebojnih odnosih, med skupinami, narodi in državami, sledimo skozi njegove velike sublimacije, ki so golo silo izrazile v počlovečenih oblikah. Če v tem pogledu ne omenjamo sicer pomembnega deleža verstev, pripada ravno

pravu — kazenskemu, civilnemu in mednarodnemu — naloga, da usmerja elementarne sile in strasti v oblike, ki ohranjajo tako posameznika kot človeštvo.

Potem ko so revolucije in socialna gibanja novejšega časa sicer v marsičem, čeprav nepopolno, spremenila in ublažila agresivnostne napetosti, ki nastajajo iz neenakosti v delu in porazdelitvi dobrin, se zdi, da je čas velikih sublimacij človekove nasilnosti že mimo.

Sedaj ne upamo več, da bo možno enostavno in z enkratnim naporom spremeniti človekovo agresivnost. Obvladovanje agresivnosti postaja rovna vojna z mnogimi napredovanji in umiki. Vanjo je zajeto tudi področje organizmov javne varnosti.

Organizacije javne varnosti, v katerikoli deželi in v kateremkoli družbenem sistemu, so bile in še ohranjajo odkrite oblike nasilja, kot da bi se ga tu velika sublimacija prava nekako ognila ali celo na tihem sramovala. Uporabljale so svoj, za kršilca javnega reda ali že zgolj za osumljenca, sramotilni žargon, različne metode prisiljevanja in pritiska, dejanske ali pa bolj rafinirano prikrita oblike telesne in duševne torture. Njihova agresivnost naj bi bila upravičena spričo agresivnosti tistih, katerih moteče ravnanje so morale obvladovati. Vendar se je ta, kot nujnost tolerirana in sankcionirana agresija organizmov javne varnosti v njeni konkretni dejavnosti vselej mešala s prebliski človeškega razumevanja in pomoči. V meščanski družbi je bilo vse več ljudi, do katerih so morali biti policijski uslužbenci vljudni ali vsaj obzirni. Prepad med razredi pa je zbujal v njih tudi razumevanje, celo sočutje do tistih, ki so se znašli zunaj priznanega mesta v družbi in materialne blaginje.

V naši službi javne varnosti smo odločno prekinili s tradicijo meščanske policije — vendar bolj v enem samem smislu. V njene vrste so stopili ljudje, sicer brez strokovnih izkušenj, vendar s politično in osebno poštenostjo. Ti so v prvo obdobje vnesli »laični duh«: ostrost in večkrat grobo silo do tistih, ki so kršili pravkar spočete socialistične zakone in spoštovanje pravic ljudstva, četudi ni bilo o tem vselej jasne predstave v konkretni praksi.

Služba javne varnosti, ki je v prvem obdobju, nekako od 1952. leta dalje, začenja kušnje in se tudi izobraževala, zlasti ob sovjetski kriminalistični teoriji, je takrat ohranjala tiste značilnosti slabo obvladane agresivnosti, ki so še specifične za človeka. Če je človek brez znanja o notranjih silah, ki včasih vodijo nekatera njegova ravnanja, je ob kršitvah pravil in dolžnosti, ki jih za-

greše drugi ljudje, tudi kdaj krut in neizprosen.

Po mojem mnenju pa se v naslednjem obdobju, nekako od 1952. leta dalje, začenja v sami službi javne varnosti proces obvladovanja njej sicer dovoljenega nasilja. To zorenje službe ni pod neposrednim vplivom velikih premikov v družbi, čeprav so le-ti zanj resnični pogoj. Nastaja predvsem in zaradi strokovnega spoznanja o delinkventu in drugih kršilcih javnega reda. Uslužbenci spoznavajo, da njihovi »nasprotniki« niso samo moralno pokvarjeni ljudje, ki hočejo delati zlo. V njihovem ravnanju vidijo tudi vpliv objektivnih, od človekovega hotenja neodvisnih silnic. Poraja se spoznanje, da je med tistimi, ki kršijo družbene norme, tudi precej takšnih, ki jih uslužbenci javne varnosti sicer imenujejo z vzdevki o duševno bolnih ljudeh, a vendar je to nekaj drugega, kot so bile njihove prejšnje ocene.

Odločilno vpliva na »psihologijo« delavcev javne varnosti dejstvo, da zelo številni državljani, če že ne kar vsi, stopajo v družbeno arenno kot dejavniki javnega reda in miru, na primer v prometu. Z njimi ni več mogoče ravnati s klasičnimi načini pritiska in nezaupanja.

Tako se nenadoma pri nas, kot marsikje v svetu, zavemo, da so se naloge in vloga javne varnosti spremenile. Pri nas najprej posamezniki, potem pa kar cele organizacijske enote hlastajo po znanju in iščejo oblike, ki naj agresivnost, kjer je le mogoče, nadomestijo z neagresivnostnimi oblikami.

Uspeli skoraj desetletnega prizadevanja za neagresivnostno ravnanje službe javne varnosti so nedvomno tu. Spet in spet so jih zmanjševali nekateri nezaupljivi posamezniki v vodstvu organizmov javne varnosti. Velikokrat pa je zgoščena in pretrda zunanja situacija omajala vero v to, da bi bilo tudi po neagresivnostni poti mogoče zagotoviti varnost. Bili smo in bomo še dolgo v rovni vojni z agresijo. Ta se je in se bo še uveljavljala, ko spet ne bomo kos situaciji, ko bodo dejanske razmere presegle zmognosti posameznikov ali celih organizmov v javni varnosti, ali pa bo posameznik ali skupina v njenem vodstvu zaradi lastne negotovosti nezaupljiva do drugačnih oblik dela, kot so bile klasične.

Dejali smo, da je služba javne varnosti pri nas in po svetu uveljavila mnoge oblike neagresivnostnega ravnanja z državljani. Za nekatere postopke se je morala odločiti, ker je imela opraviti s »poštenimi« ljudmi, predvsem pri urejevanju prometa. Za druge postopke se je odločala zaradi spoznanja o posebni psihologiji otrok, mladostnikov, neka-

terih vrst delinkventov, brezdelnežev, prostitutk, alkoholikov in podobno.

Dr. Garrett, znani organizator duševnega zdravstva v državi New York, vidi v newyorški policiji svojega zaveznika, ki se pretežno srečuje s problemi iz njegovega delovnega področja in jih ob pouku in strokovnem sodelovanju tudi uspešno rešuje.

Po njegovem mnenju doživlja policija tri delovna obdobja v enem dnevu: podnevi je informativni urad za urejanje prometa in usmerjanje tistih, ki se v velemestu ne znajdejo; po končanem delovnem dnevu drugih ljudi in do zgodnjih nočnih ur opravljajo policisti dejavnost socialnih delavcev (ker so takrat vrata večine drugih pristojnih organov zaprta); ponoči do jutra pa opravljajo skoraj medicinsko delo (zlasti s hudo alkoholiziranimi državljani).

Ko sem dr. Garrett vprašal, kaj pa naloge, ki jih narekujejo hudodelstva v New Yorku, se je nasmehnil in dejal, da tega v primerjavi z navedenimi opravili niti ni preveč.

A tudi na področju kriminalistike znajo pri njih prenašati pozitivne izkušnje iz delovanja, ki je socialno in vsaj paramedicinsko.

Neagresivnostno vedenje policije ne zmanjšuje odločnosti pri ukrepanju, ikadar je ta potrebna. Naravnost narekuje jo. Toda ker odločnosti ne slepi bes do kršitelja javnega reda, pomeni strokovno reagiranje za zavarovanje reda često začetek preoblikovanja kršitelja samega. Slepa agresija pa po eni strani ustvarja — imejmo to že za dokazano — povratnike delinkvente in stalnejše kršilce pravil javnega reda.

Podobne izkušnje bi lahko nadrobno navajali tudi za novejšo zgodovino javne varnosti pri nas. V tem smislu je bil resnično v gibanju ves jugoslovanski družbeni prostor. V mnogih jugoslovanskih republikah so po izvornosti neagresivnostnih oblik dela, po številu tako obravnavanih ljudi in po zavzetosti strokovnih kadrov prednjačili pred Slovenci, čeprav se radi ponašamo s svojo višjo razvitostjo.

Vsaj v nekaterih bolj razvitih ali naglo se razvijajočih deželah sveta potekajo notranji procesi, ki zagotavljajo boljšo socializacijo, zmanjševanje medsebojne agresivnosti in uveljavljanje ravnanj, ki sodijo v okvir splošne humanizacije. Seveda ponekod divja človekova agresija v svoji polni moči. Družbena vodstva so sicer doumela, da se v socializaciji in humanizaciji človeka dogajajo pomembne spremembe. Toda verjetno ni nobenega družbenega vodstva na svetu, ki bi hkrati doumelo tudi pozitivne procese, ki se

prav tako nujno, z večanjem znanja in strokovnosti, pojavljajo v policijah. Družbena vodstva zro v organizmih javne varnosti še vedno tisto klasično organizacijo dovoljenega nasilja. Toda ker je potrebno, po njihovem mnenju, socializacijo in humanizacijo družbe varovati tudi pred nasiljem teh organizmov, aktivno omejujejo področje dela in pristojnosti javne varnosti. Šele čez čas bo mogoče reči, ali si je družba s takšnimi usmeritvami zagotovila dovolj varnosti, ko je s svojimi ukrepi prepričana, da je zmanjšala možno nasilnost organizmov javnega reda. V razvitih civilizacijah obstajajo opozorila, ki nas prepričujejo, da ima pri njih policija sicer manj možnosti za lastno nasilnost, vendar se nasilje slabo kontrolirano pojavlja v organizirani hudodelstvenosti. Po mnenju ameriških sociologov postaja le-ta pravzaprav veliki »business« in če v njem propadeš, ni to zaradi dejavnosti organov družbene kontrole, marveč zaradi tega, ker nisi spoštoval določenih pravil igre in poznal ljudi, ki bi jih moral poznati.

Ne želimo postavljati zvez med dogajanjem po svetu in pri nas. Vendar je čas, da spregovorimo o položaju, vlogi in ugledu javne varnosti v naši družbi. Vemo, da pri nas ugled delavcev javne varnosti ne more nastajati zgolj iz zlitosti z osnovnimi strukturami družbenega reda, kot je to na primer še v Sovjetski zvezi. Že dolgo ni bila pri nas javna varnost nosilec takšne vloge in njen ugled je, kljub občasnemu nihanju, rasel predvsem iz strokovnosti in uspehov, ki so zbudili zaupanje javnosti. Družbeno vodstvo sicer priznava organizmom javne varnosti pravico do obstoja, celo do določene stopnje notranjega razvoja, toda njegov odnos do teh organizmov bi mogli nekako izraziti z občutjem, da so ti organizmi pač nujno zlo, ne glede na to, ali se vodstvo tega zaveda ali ne. Dokazov, da se prejšnje in sedanje mnenje o policiji v naši družbi suče v okvirih občutja nujnega zla, je precej. Verjetno je najbolj očiten dokaz v nizkem družbenem položaju in v majhnih materialnih spodbudah, ki so jih bili in so jih še deležni delavci javne varnosti. Upadanje družbene zainteresiranosti za službo notranjih zadev je povzročilo, da so se iz nje umikali mnogi sposobni in strokovni kadri. To dejstvo vpliva negativno pri izbiri ustreznih ljudi za delo v notranjih zadevah. Nujno določa nekakšno negativno selekcijo sedanjih in bodočih kadrov v policiji. Toda če bo takšno stanje trajalo naprej, smo lahko na usodnem prelomu za normalno funkcioniranje službe notranjih zadev. Kajti prvi in po mojem mnenju usodni stik bodisi s »poštenim« bodisi z motečim državljanom bo v

širokih okvirih javnega reda vselej v rokah delavca za notranje zadeve. Sodnik, socialni delavec, psiholog in psihiater se bodo z državljanom srečavali vselej šele potem, torej v drugi ali celo v tretji bojni liniji. To pa pomeni, da bo najbolj odločilen stik družbe s svojimi posamezniki v rokah ljudi, ki lahko postanejo bodisi zavezniki njene nadaljnje rasti ali pa povzročitelji resnejših problemov v psihološkem in socialnem pomenu. Ker mi je na skrbi duševno zdravje posameznika in naroda, bi si rad pridobil zaveznike tudi med delavci javne varnosti, in sicer predvsem med njimi, ker sta njihova vloga in naloga tako tesno povezani z duševnim in socialnim reagiranjem posameznika ter družbenih skupin. Tega pa ne bo mogoče pričakovati, če bo ostajala policija le nekakšno nujno zlo, katere nasilnost bi bilo potrebno samo omejiti, ne pa tudi kvalitativno spreminjati.

Zgodovina zdravstva in zgodovina socialnega dela sta bili v marsičem podobni sedanjim stopnji družbene osveščenosti o nalogah organizmov javne varnosti. Dolgo sta bili in marsikdaj sta še nujno zlo za družbo. Vendar se je v tem pogledu marsikaj spremenilo in danes malokdo dvomi, da obe službi ne bi bili nujno potrebni za urejeno funkcioniranje in nadaljnji razvoj družbe. Javna varnost šele začenja podoben razvoj, kot sta ga prehodili zdravstvo in socialno varstvo. Aktualne ocene družbenih vodstev po svetu in pri nas ji nakazujejo, verjetno le začasno, manj določno perspektivo v smeri, o kateri smo govorili. Preobremenjenost, utrujenost, zdravstvena načetost dobršnega dela ljudi, ki že delajo v službi javne varnosti, nevarnost negativne selekcije pri izbiranju novih kadrov za notranje zadeve, vse to so ovire v sami službi, ki lahko omrtvijo ali vsaj oslabijo pospeške v smislu neagresivnostnega delovanja. Eno pa je vsaj teoretično jasno: služba javne varnosti in sploh služba notranjih zadev se mora spreminjati iz agresivnostnega organizma družbe za boj proti agresiji v enega od pozitivnih regulatorjev nasilnosti med ljudmi, s tem pa tudi v zaveznika za sam družbeni razvoj. Menim, da bo služba notranjih zadev dosegla takšno vlogo toliko prej, kolikor več bo neagresivnostnih in strokovno bolj utemeljenih oblik njenega dela. Javna varnost je že doslej razvila marsikatero takšno obliko. Res je, da so bile nekatere zgrajene tudi na naivnih pričakovanjih in so bile nepopolne po svoji strokovnosti, toda vendarle dokazujejo zdrave težnje v sami službi. Družbeno vodstvo in vsi tisti, ki vidimo v policiji svojega zaveznika, bi jim morali bolj prisluhniti in jim utreti najširšo pot.

III.

Dr. Janez Pečar, znanstveni sodelavec na inštitutu za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani:

Zaradi splošno znanih dejstev se je po IV. plenumu CK ZKJ začela ne samo intenzivna reorganizacija organov za notranje zadeve, marveč tudi zmanjševanje njihovih pristojnosti. Pri tem ni šlo samo za korenite spremembe v strukturi služb, ki so po navedah pristojnih družbenih dejavnikov pripeljale do nasprotnih ukrepov, ampak tudi za drugačen odnos do tistih enot v organih za notranje zadeve, ki so bile pristojne za obravnavanje problemov večine kriminalitete, zlasti pa klasične kriminalitete. Pa ne samo to: hkrati se začenjajo tudi omejitve na področju pripravljalnega kazenskega postopka, čeprav se je o nekaterih vprašanih glede pravic varnostne službe v tem delu postopka začelo razpravljati že pred nekaj leti.

V organih za notranje zadeve so bili storjeni zlasti precejšnji organizacijski premiki in zgodile so se velike personalne spremembe; mimo obstoječega pravnega sistema so jim bile odvzete pristojnosti, ki jim še gredo po zakoniku o kazenskem postopku, in so bile prenesene na druge organe kazenskega pravosodja, ki za to še niso niti kadrovske niti materialno pripravljene in usposobljene; pripravljajo se tudi spremembe v ustrezni zakonodaji, ki naj varnostni službi puste na področju boja zoper kriminaliteto znatno manjše pravice in dolžnosti ob razmeroma nerazvitih tehničnih sredstvih in nizki strokovni usposobljenosti.

Če upoštevamo vse skupaj, se zdi, kot da bi šlo za povračilo. Toda treba je v istem hipu povedati, da je omejevanje pravic policije splošen pojav po svetu in ne samo specifičen primer pri nas. Vendar je pri nas do tega prišlo morda v nepravem času, zaradi česar utegne priti zlasti na področju učinkovitega odkrivanja in raziskovanja družbeno negativnih pojavov do neprijetnih in daljnosežnih posledic.

Ni potrebno še posebej poudarjati, da je od varnostne službe, od njene pripravljenosti, usposobljenosti, udarnosti in mobilnosti odvisno, kakšno bo temno polje kriminalitete in kolikšno bo število odkritega ter raziskane kriminala.

Kaj v tem pogledu ugotavljamo pri nas? Vedno več je kaznivih dejanj (ugotovljenih namreč) in vedno višji je odstotek tiste kriminalitete, katere storilci so ostali neznani. Večji del javnosti je do družbeno negativnih pojavov dokaj strpen in brezbrizen, občani

prijavljajo v glavnem le tista dejanja, ki jih neposredno močnejše prizadevajo, čedalje bolj neradi pa prijavljajo druga kazniva dejanja ali sodelujejo kot priče, očividci, informatorji itd., ker nočejo biti zapleteni v preiskovanje kriminalnih zadev. Zaradi migracije, predvsem iz podeželja in iz manj razvitih okolišev drugih republik, zaradi urbanizacije, industrializacije in drugih socialno-ekonomskih, kulturnih, etničnih in podobnih vzrokov nastajajo negativni družbeni pojavi, ki jih je pogosto težko raziskovati ob splošni nezainteresiranosti javnosti, ki varnostni službi ne daje več toliko prave podpore.

Po drugi strani pa ostajajo organi javne varnosti nekje bolj drugje spet manj osamljeni, večkrat brez ohranitve in celo brez vere sami vase, ker včasih ob omejevanju zakonskih pravic pozabljajo še na pravila svoje stroke.

Delo na področju odkrivanja in raziskovanja kriminalitete, ne glede na to, ali gre za uniformirane ali civilne delavce javne varnosti, pa je težavno, odgovorno in delikatno; pogosto zahteva omejevanje svobode drugih, zaradi česar je ta služba tudi nepopularna, če že ne pri določenem delu prebivalstva celo osovražena. Prav zaradi tega in zaradi razpleta dogodkov zadnjih mesecev še posebej dobiva ta poklic, ki bo najbrž zadnji odmril v prizadevanju za deetatizacijo, vedno manjšo veljavo po svoji družbeni vrednosti. Ob majhnih sredstvih tehnične ali fiskalne narave pa vse bolj prihajajo do izraza večje potrebe po novih strokovnih močeh, po boljši opremi, po novih stanovanjih, po izboljšanju osebnih dohodkov miličnikov itd. tudi zaradi tega, ker zlasti med Slovenci nikoli ni bilo kdo ve kakšnega zanimanja in navdušenja za tovrstno delo.

•

O položaju in funkciji organov javne varnosti smo doslej pri nas vse premalo brali in slišali: morda zaradi zaprtosti te organizacije in dozdevne nedotakljivosti; morda zaradi tega, ker so jo vodili ljudje, ki smo jim zaupali; morda tudi zato, ker si nikoli nismo mislili, da bi ta služba kdajkoli prišla v konflikt s sistemom, ki jo je rodil. Skratka, o organih za notranje zadeve smo slišali v glavnem vedno le lepe besede.

Že po tradiciji je vsaka varnostna služba tista organizacija, ki skrbi za preprečevanje kriminalitete in za prijemanje storilcev kaznivih dejanj. Glede na družbeni sistem oziroma družbeni red pa ima lahko še druge naloge, ki so različne, ponekod bolj, drugje zopet manj politične. Klasična policija naj uresničuje pravo in družbeni red tako, da ne

bo nihče v strahu za svoje individualne svoboščine, ki so mu zagotovljene z ustavnimi določili.

Da bo služba javne varnosti sposobna učinkovito opravljati svoje delo, pa se mora vsak njen član zavedati svoje odgovornosti, ki jo ima iz razmerja do državljanov in iz razmerja do organizacije, ki jo predstavlja. Po vsem svetu je znan izrek, da je policijski uradnik — služabnik ljudstva. Njegova značka, pištola in oblast so mu dani v zaupanju. Spoštovati mora individualno človeško dostojanstvo vsakega člana skupnosti, hkrati pa ima pravico pričakovati takšno spoštovanje zase tudi od drugih. Razumeti mora probleme družbene skupnosti, ki ji služi, in nadloge, razočaranja in prikrajšanja, ki zadevajo njene občane. Naloge mora opravljati pošteno, pravično in nepristransko. Za svoje delo naj bo dobro vzgojen in šolan, tako da njegovi osebni predsodki ne bodo vplivali na uradna opravila. Predvsem pa mora imeti stalno pred očmi, da osnovni namen policijske funkcije ni samo v izvrševanju nalog prava in družbenega reda, marveč tudi v uresničevanju svoboščin vsakega državljana.¹

Od policista se zahtevajo izredne sposobnosti, ki so mnogokrat prezahtevne in idealizirane. Policist naj bi pri opravljanju svojih nalog pokazal odlike pravnika, psihologa, sociologa, zdravnika itd. Vse to je seveda nemogoče zahtevati od uniformiranih policistov, ki navadno izhajajo iz nižjih socialnih plasti, ki tudi pozneje niso kdove kako šolani in ki so kjer koli po svetu še nezadostno stimulirani za opravljeno delo. Njihove naloge na področju odnosov z javnostjo pa so zapletene in zahtevne predvsem zato, ker se z ljudmi srečujejo pri dogodkih, ki zanje niso prijetni. Pri tem morajo včasih uporabljati tudi klasična sredstva državne prisilnosti, da lahko uresničujejo voljo zakonodajavca.

Zaradi tega ta državna funkcija nikjer po svetu ni posebno priljubljena in spoštovana. Tudi pri nas si v tem pogledu ne smemo ustvarjati iluzij. Ker nimamo institucij, ki bi proučevale javno mnenje — zlasti na področju, o katerem razpravljamo —, ne vemo natančno, kaj javnost meni o službi javne varnosti. Lahko pa trdimo, da so se odnošaji v zadnjih letih spremenili precej na slabše. To lahko potrdijo zlasti tisti, ki v organih za notranje zadeve prihajajo pri preiskovanju kriminalitete neposredno v stik z občani.

¹ Vincent L. Broderick: The Supreme Court and the Police — A Police Viewpoint, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, letnik 57, št. 3, september-oktober 1966, str. 271.

Zato se bo treba znova boriti za naklonjenost naše javnosti. Pogoji za pridobitev naklonjenosti pa so vsak dan manj ugodni in vedno težji. Brez naklonjenosti javnosti je policijsko funkcioniranje dokaj neučinkovito. V tej smeri pa smo pokazali zelo malo poslušnosti, ker smo doslej vedno mislili, da mora biti varnostna služba sama po sebi popularna že zaradi tega, ker uresničuje pravo in naš družbeni red. Toda življenje je pokazalo, da temu ni tako. Treba bo zastaviti vse sile, da bodo organi za notranje zadeve dobili veljavo, ki jim gre, ne zaradi priporočil visokih funkcionarjev ali forumov, marveč se bodo morali v tej smeri potruditi sami s svojim vedenjem, s sposobnostjo in z učinkovitostjo.

*

Že pred nekaj leti so pri nas začeli razpravljati o spremembah in dopolnitvah zakonika o kazenskem postopku, ki naj bi prinesel nekatere novosti tudi glede udeležbe organov za notranje zadeve v pripravljalnem postopku. Če ne bi prišlo do omenjenih dogodkov, bi se nam zdelo, da gre za razvoj jugoslovanskega kazenskega procesnega prava, ki je povsem normalen in neodvisen od kakršnih drugih vplivov. Ker pa gre pri tem za utesnjevanje pravic organov javne varnosti, ki so bili prizadeti z različnimi spremembami in omejitvami, to nehoti zbuja vtis, da so dogodki pospešili obravnavanje pristojnosti teh organov glede pripravljalnega postopka. Treznemu presojanju položaja se je zahvaliti, da smo še danes priče izčrpnemu pripravljalnemu sprememb zakonika o kazenskem postopku, kajti lahko bi se zgodilo, da bi bile spremembe zaradi naglice dogodkov že opravljene. Formalno sicer še ni bil sprejet revidirani zakonik o kazenskem postopku, vendarle je organom za notranje zadeve že odvzeta možnost opravljanja raznih formalnih opravil, ker je tako imenovani predhodni kazenski postopek prenesen v sodno pristojnost, čeprav stari ZKP tudi glede udeležbe organov za notranje zadeve v tem postopku še vedno velja.

Če bi govorili z jezikom severnoameriških pravosodnih strokovnjakov, bi lahko rekli, da smo tudi našim organom za notranje zadeve natakčili »judicial handcuffs« (sodne okove), kot so jih natakčili na roke ameriški policiji, ki meni, da je močno ovirana v boju s kriminalnim podzemljem. S tem se tudi pri nas nakazujejo podobna vprašanja, kot jih že nekaj let postavljajo zlasti policijski strokovnjaki v ZDA. »Ali je treba torej iskati razlago za vedno številnejše omejitve, ki jih zakon ali sodne odločitve postavljajo na področju aretacij, preiskave in predložitve za-

deve sodišču, pri zasliševanju sumljivih in pri uporabi prisluškovanja telefonskih pogovorov ter elektronskih naprav za prisluškovanje? Obstaja veliko nesorazmerje med tem, kar državljani pričakujejo od policije, in tistim, kar je policiji z zakonom dovoljeno. Pogosto se sprašujemo, zakaj je temu tako. Zdi se mi, da moramo iskati odgovor za sovražnost v odnosu do policije pri dveh vrstah vzrokov...²

Nikakor ne mislim primerjati jugoslovanskega pravnega sistema s tistim v ZDA, še manj našega družbeno-političnega sistema z družbeno ureditvijo ZDA, niti strukture kriminalitete, niti jugoslovanskih organov za notranje zadeve z zapletenimi policijskimi sistemi najbogatejše družbe na svetu, kjer menijo poznavalci razmer, o katerih je govor, da pomeni omejevanje policijske oblasti pri preiskovanju sumljivih okoliščin pomoč, ki se daje storilcem kaznivih dejanj. Pri vsem tem pa je popolnoma jasno, kako zavarovati nedolžnega, ki se nima ničesar bati zaradi policijskega poizvedovanja. Rad bi prikazal nekaj drugega. Ne glede na različnost družbenih sistemov, na različnost družbeno-ekonomskih razmer in zgodovinskega razvoja ter drugih okoliščin se srečujemo s presenetljivo podobnim omejevanjem policijske moči v glavnem povsod po svetu, ob istočasnem stalnem naraščanju socialnopatoloških pojavov, javne strpnosti in brezbriznosti do kriminala, ob splošni nemoči glede tega in ob naraščanju odstotka primerov, pri katerih storilci niso bili ugotovljeni. Čeprav gre za razne sisteme, za razne kontinente in razne države, vidimo, da gre več ali manj povsod za podobne omejitve policijske oblasti.

Razumljiva je bojazen pred policijsko močjo, ki se lahko polasti oblasti zlasti še, če s svojimi nitmi, skrivnimi metodami, podtalnimi sredstvi, psihičnim pritiskom ali kako drugače vpliva na družbeni red. Toda to je drugo vprašanje, o katerem ne razpravljam. Gre mi le za sredstva javne varnosti, ki jih ta lahko uporablja za učinkovit boj proti kriminalu, ki pa se čedalje bolj jemljejo policiji iz rok, da bi mogla takoj, učinkovito in brez strahu poseči v kriminalno zadevo. V vsakem primeru je namreč treba pravočasno organizirati premišljene dejavnosti za pridobitev dokazov, na podlagi katerih sloni celoten kazenski postopek in seveda tudi sodba. Resno preiskovanje zahteva stalno iskanje dokazov (išče jih lahko samo tisti, ki sumi), iskanje izgubljenih prič, iskanje neznanih prič, zbiranje informacij, izpraševanje upornih in

² O. W. Wilson: Le pouvoir de police dans une société libre, Revue internationale de police criminelle, marec 1965, št. 186, str. 77—80.

slabonamernih prič, iskanje stvarnih dokazov in ugotavljanje, kje jih je sploh možno najti, tehtanje, izločanje, soočanje in analiziranje dokazov, laboratorijske ekspertize itd. Preiskovanje pomeni tudi, znajti se v kaosu dezinformacij.

Policija pa mora biti na cesti ali kjerkoli in varovati življenja ljudi ter njihovo premoženje. Ona je v prvi obrambni vrsti pred kriminalnim svetom; policist je tisti, ki je na cesti neposredno soočen s takojšnjo in marsikdaj težavno izbiro, ali naj izpraša osumljenca ali ne, naj ga zadrži ali ne, naj ga pripelje k sodniku ali ne (po novem ZKP), pri vsem tem pa neprestano izpostavlja svoje življenje, včasih celo ob zasmehu ali zgražanju ljudi, kolikor ne celo ob njihovem sovražnem vedenju, in to za razmeroma nizke osebne dohodke in ob mnogih težavah, ki ga tarejo kot človeka. Hkrati pa mora verjeti, da dela za družbo (ne zase) nekaj dobrega in koristnega. Tega občutka ne more imeti, če je okolje do njega brezbrizno ali celo sovražno, če mu javnost, za katero dela, ne pomaga in ga pusti osamljenega.

Ob omejevanju pravic policije pri preiskovanju kaznivih dejanj, ki postaja vedno bolj neučinkovito, pa sodijo nekateri, da ne gre za kaznovanje policije, marveč za kaznovanje družbe, pri čemer pa na nesrečo to breme ni enakomerno porazdeljeno na vse člane. Največji davek seveda plačujejo žrtve hudodelstva.³ Bati se je, da so druge policije ob enaki ali podobni pravni ureditvi, kot se uvaja tudi pri nas, neprimerno bolj tehnično opremljene in izšolane ter da imajo tudi večja denarna sredstva in možnosti. Organi za notranje zadeve so se sicer že vseskozi prizadevali, da bi imeli čimmanj opravka s formalnimi postopki pri preiskovanju kaznivih dejanj, da bi se lažje posvetili svoji pravi vlogi, vendar, kot kaže, so se jim želje uresničile, čeprav nekoliko drugače, kot bi sami hoteli za čim uspešnejše odkrivanje in raziskovanje družbeno negativnih pojavov.

Pri tem je treba reči še nekaj. Ker policijo skoraj povsod »izrinjajo« iz pripravljalnega postopka, je potisnjena v resnici na področje pravega obveščevalnega policijskega delovanja, ki je skrito očem javnosti in večinoma tudi pravosodnim organom. Delo organov za notranje zadeve se bo v tem pogledu v prihodnje manj odvijalo po določbah zakonika o kazenskem postopku in bolj po napolitih stroke, kolikor ne na pobudo posameznika. Strekovna napotila pa niso obvezna, ne sankcionirana, večinoma so javnosti neznana, marsikdaj lahko tudi taka, da so povsem zakonita ali pa tudi ne; skratka, gre za taka

³ Wilson, prav tam.

opravila, ki so nevidna in nedostopna javnosti. Vprašanje je, ali je taka ureditev za policijo ali za družbo (ne glede na to, za katero gre) res najbolj primerna, ker se taki organizaciji, kot je policija, dovoljuje, da deluje na pravno neurejenem ali manj urejenem področju oziroma, skoraj bi lahko rekli, v »ilegali«. Vse kaže, da si družba v tem pogledu raje zatiska oči in intenzivneje omejuje policijo tam, kjer bi jo lahko nadzorovala, po drugi strani pa ji pušča povsem proste roke drugje, kjer jo teže nadzoruje, čeprav kaj takega ne želi. Vse skupaj pa je seveda odvisno od etike in morale organov pravosodja, ki pa se lahko zelo spreminjata. Zdi se, kot da gre pri tem za pomembna protislovja, čeprav je mogoče prislunhiti tudi tistim, ki dobronamerno menijo, da je takšno utesnjevanje policije lahko tudi sredstvo za izboljšanje njenega dela.

Kazenskemu procesnemu pravu tudi očitajo, da je vse manj ustrezno sredstvo za resničen in neposreden boj proti kriminaliteti. Na mnogih področjih gre namreč za take ureditve, s katerimi se vse bolj pomaga osumljenemu storilcu, kot pa drugim, zlasti žrtvi, ki bi jo morali bolj zavarovati in ji nadomestiti škodo, nastalo s kaznivim dejanjem, ker družba z svojimi organi ni bila sposobna odvrniti napada na njeno osebnost ali premoženje. To pa je seveda drugo, pomembno vprašanje, ki ga ob tej priložnosti samo omenjam, čeprav se teoretiki čedalje bolj ukvarjajo s področjem tako imenovanega »victim compensation«. Vse kaže, kot da bi ob preveliki vnemi za storilčeve pravice pozabili na žrtev. Toda niti za hip ne bi smeli opustiti misli na tisoče kaznivih dejanj, ki so razen žrtvine nesreče ostala še nepojasnjena, in na zahteve žrtev, ki bi jih imele zaradi ugotovljenega storilca.

Najhujši boj zoper kriminaliteto poteka na področju ugotavljanja kaznivih dejanj in iskanja ter najdbe storilcev in tistih pomembnih dejstev, zaradi katerih je mogoče reči, da je kdo storilec kakšnega kaznivega dejanja. Javna varnost bo v prihodnje to dejavnost, ki je omejena na uvodno poizvedovanje, skoraj izključno opravljala po navodilih svoje stroke. Manjši, toda lažji del boja s kriminalnim svetom, manj neizprosni, toda bolj očiten boj, pa bo potekal ob opravljanju preiskovalnih opravil, urejenih z ustrezno zakonodajo. S tem nikakor ne zavračam sprememb, ki so nastale, niti tistih, ki se šele pripravljajo, toda zdi se mi potrebno, opozoriti na nekatere okoliščine, ki jih ob vnemi za demokratizacijo in humanizacijo le preradi pozabljam.

*

V zvezi z načrtom zakona o spremembah in dopolnitvah zakonika o kazenskem postopku bi rad načel še neko vprašanje, namreč upoštevanje sodobnih znanosti o storilcu in njegovem kaznivem dejanju, ki se uporabljajo pri preiskovanju kaznivih dejanj in za ugotavljanje, ali je kdo storilec kaznivega dejanja ali ne. Večina takih znanosti je v tehničnem smislu oziroma v pogledu zbiranja dokazov vsebovana v kriminalistiki, ne glede na to, ali gre v konkretnem primeru za tra-seologijo, za kriminalno fenomenologijo ali morfologijo, za kriminalistično taktiko ali metodiko, ali za kriminalistično psihologijo ali kakršnokoli drugo disciplino od kriminalistične tehnike do psihologije kazenskega postopka (pri tem ne mislim na kriminologijo, psihiatrijo itd., ki imajo drugo vlogo). Vse te discipline prispevajo k preiskovanju kriminalitete in praktičnemu delavcu kazenskega pravosodja pomagajo pri njegovem vsakdanjem delu, ki je pogosto zelo naporno in neredko tudi neuspešno.

Kadarkoli prebiramo učbenike kazenskega procesnega prava ali kriminalistike, vedno zasledimo v njih razlage o odnošajih kriminalistike do kazenskega formalnega prava oziroma narobe. Na splošno je v učbenikih poudarjeno, da kriminalistika napotuje praktičnega delavca, kako naj stori tisto, kar mora napraviti glede na posamezna procesna opravila (n. pr. zasliševanje prič, ekshumacija, hišna preiskava, ogled kraja kaznivega dejanja, opazovanje itd.). To naj bi pomenilo, da kazensko procesno pravo podpira kriminalistiko v njenih prizadevanjih, kakor ga le-ta podpira pri njegovih namelih.

Kriminalistika je disciplina, ki se oplaja z najrazličnejšimi dosežki tehničnih, naravoslovnih in družboslovnih znanosti, ki lahko kakorkoli pomagajo pri ugotavljanju in preiskovanju kriminalitete. Njena vsebina nastaja in se razvija na podlagi izkušenj v boju s kriminalnim svetom in se spreminja ter oblikuje kot ustrezna reakcija na nove pojavne oblike kriminalitete. V kriminalistiki nastajajo določena pravila, kako ravnati v posameznem primeru, v posamezni situaciji, in kako jih uporabiti, da bo kakšen ukrep najbolj učinkovit in da bo pripeljal preiskovanje do zaželenega cilja.

Gre torej za to, kako na primer zaslišati osumljenca, da bo čimprej priznal (če je to seveda potrebno), kako zaslišati priče, da si bodo znale obuditi spomin o dogodkih iz preteklosti, kako jih pripraviti do tega, da bodo pripovedovale resnico itd. Znano je, da je na področju zbiranja osebnih dokazov zelo pogosto nezaželeno navzočnost tretjih oseb, kot so na primer tožilec, oškodovanec, toženec,

zagovornik itd., ki jim osnutek zakonika o kazenskem postopku omogoča udeležbo pri ogledu kraja kaznivega dejanja, pri zaslišanju, pri hišni preiskavi in dr. Saj je že soočenje, za katerega se preiskovalec le redkokdaj odloči in vnaprej vestno pripravi, eno izmed najdelikatnejših opravil prav zaradi možnosti vplivanja in sugestije. Zato se je bati, da bo v takih razmerah vsakdo, ki naj izpoveduje sebi v prid ali škodo ali drugim v prid ali škodo, pod velikim psihičnim pritiskom, pri katerem je ugotavljanje materialne resnice znatno oteženo in v veliki nevarnosti. Zdi se, kot da bi nekako poglobljali konflikt med individualnimš pravici in potrebami po varovanju družbe pred kriminalnim svetom.

Kazensko procesno pravo in kriminalistika sta znanosti, ki predstavljata (ali naj bi predstavljali) dialektično celoto. Toda med njima je pomemben razloček. Kazensko procesno pravo je urejeno s pravnimi normami, ki se lahko tudi prisilno izvajajo, kriminalistika pa je, čeprav daje kazenskemu postopku pravo vsebino in moč, nepravna disciplina, ki vsebuje le neobvezna navodila. To pa lahko marsikdaj pomeni za vrednotenje nečesa, kar naj se na škodo ene izmed njiju spreminja.

Ker se organov za notranje zadeve po načrtu noveliranega zakonika o kazenskem postopku ne tičejo omenjene okoliščine, ki jih zlasti navajam glede zaslišanja, saj skoraj ne bodo imeli opravka z izvajanjem formalnega postopka, se morajo pri zbiranju informacij od ljudi prilagoditi novim okoliščinam, kar jim bo včasih zelo težko, ker so doslej vendarle imeli veliko formalnih možnosti predvsem za zbiranje personalnih dokazov. Navaditi se bodo morali na to, da bodo pozneje v rednem pripravljalnem kazenskem postopku ali na glavni obravnavi pogosto klicani za priče na sodišče, ker se njihove ugotovitve, pridobljene od osumljencev ali očividcev, ne bodo skladale s tistim, kar bodo povedali obdolženec in priče na sodišču. Splošno znano je namreč, da se policijsko zaslišanje ali zbiranje podatkov od osumljenca ali očividcev bistveno razločuje od ugotovitev iz poznejših formalnih zaslišanj. Zato bodo morali biti organi za notranje zadeve previdni in pripravljani, da bodo poskrbeli za ustrezno dokumentacijo kakor tudi za najdbo vseh pomembnih dejstev — stvarnih dokazov. Še pred tem pa jih bo treba poučevati, kako naj se ravnajo na sodišču, da ne bodo zbu-jali neugodnega vtisa, niti kot priče, kaj šele kot praktični delavci kazenskega pravosodja.

Sodobni policijski sistemi dajejo prav temu vprašanju pomemben poudarek in v nobenem pogledu ne opuščajo priložnosti, da ne bi natančno poučevali policiste, klicane

v zadevah, ki so jih preiskovali, kot priče na sodišče, kako naj se vedejo v tej vlogi. V tej smeri dobivajo v policijskih šolah že vnaprej potrebno strokovno vzgojo. Vse kaže, da bodo praktični delavci iz organov za notranje zadeve po novem zakoniku o kazenskem postopku pogosteje zaslišani kot priče (glej 141. čl. osnutka).

Najvažnejše pri tem pa je to, kar seveda ne bodo smeli pozabiti, da dobivajo zanje naj-največjo pomembnost tako imenovane »neme priče« oziroma stvarni dokazi in ne več toliko žive priče, kot doslej.

*

Predpisi, ki urejajo organizacijo in pristojnost organov za notranje zadeve (pri tem mislim predvsem na temeljni zakon o notranjih zadevah, Uradni list SFRJ 49-577/1966, kakor tudi na druge ustrezne predpise pred njim), že ves čas navajajo, da sodijo med ostale naloge te službe (sedaj službe javne varnosti) tudi »preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj, izsleditev in prijemanje storilcev kaznivih dejanj in njihovo izročanje pristojnim organom«.

Preprečevanje kriminalitete je bilo že od nekdanj šibko področje dejavnosti organov za notranje zadeve, saj so le-ti vedno bolj spoštovali odkrivanje kaznivih dejanj in prijemanje storilcev. Le okoli leta 1955 so poskusili preprečevati kriminaliteto s tem, da so ugotavljali kriminogene situacije in z različnimi ukrepi opozarjali potencialne žrtve na kriminalne priložnosti, ki jih same ustvarjajo. V nobenem primeru pa ni šlo za načrtne, smotrne in vnaprej pripravljene akcije, ki naj bi v doglednem času uspešno pripomogle k zmanjševanju kriminalitete, ki jo je tudi na Slovenskem čedalje več in obenem tudi čedalje več neraziskane. Toda takrat je bilo v tem smislu vsaj nekaj storjenega, pozneje pa je bilo vsakršno prizadevanje na tem področju opuščeno. Seveda je treba pri tem poudariti, da so razne objektivne, zlasti pa kadrovske težave v veliki meri ovirale nadaljevanje že začelih preventivnih prizadevanj, toda to organov za notranje zadeve ne opravičuje za neaktivnost na področju prevencije.

Danes se že vse sodobne policije čedalje bolj ukvarjajo s preventivno dejavnostjo na najrazličnejših področjih, začeni s preprečevanjem mladinske delinkvence. V zvezi s tem ne zanemarjajo nobenih priložnosti, da ne bi kakorkoli vplivali na zmanjševanje kriminalitete in na kontrolo raznih možnosti za nastajanje kriminalnih pojavov.

Ne bi našteval, kakšna sredstva uporabljajo v ta namen in ob kakšnih priložnostih,

saj ta problematika ni tako neznana. Poudaril bi le, da je celotna kriminalnopravna dejavnost policije tesno povezana s proučevanjem kriminalitete, s pravočasnim reagiranjem nanjo bodisi z uniformirano silo bodisi z raznimi možnostmi odkrivanja in odstranjevanja predkriminalnih situacij bodisi s preiskovanjem kaznivih dejanj samih. Morda je res, da so varnostni organi drugod bolj obdarjeni z gmotnimi sredstvi in z ustrezno tehniko, toda moramo jim hkrati priznati, da so dokaj pravočasno spoznali, kakšne prednosti daje prevencija na področju boja zoper kriminaliteto. To pa njim samim olajšuje opravljanje njihove socialne pedagoške funkcije, ki jo ima vsaka policija. Za policijo je tudi zelo nerodna vloga, če se ukvarja samo s kriminalom post festum, ne da bi pokazala sposobnosti za opazovanje, nadziranje, prognoziranje in odstranjevanje kakršnihkoli priložnosti, v katerih bi lahko prišlo do kaznivih dejanj šele v prihodnje.

Po tem, kar se je zgodilo z našimi organi za notranje zadeve, zlasti pa s tistim njihovim delom, ki naj bi se ukvarjalo s »preprečevanjem in odkrivanjem kaznivih dejanj...«, je najbrž res prišel že skrajni čas, da se začno smotrnejše ukvarjati s prevencijo kriminalitete. Kot vidimo, jim to nalagajo tudi predpisi. Glede na to, da se služba javne varnosti v glavnem ne bo več ukvarjala s formalnimi postopki pri preiskovanju, ker je ta dejavnost prenesena na sodišče, je napočil ugoden trenutek, da organi za notranje zadeve store kaj več na področju organizirane prevencije družbeno negativnih pojavov. Še posebej zato, ker ugotovljena kriminaliteta narašča in z njo tudi latentni kriminal in ker je v zadnjih letih čedalje več primerov, ko jim ni uspelo najti storilce. Verjetno bo ugotavljanje in odstranjevanje kriminogenih priložnosti ter opozarjanje nanje še vedno ostala domena vsake varnostne službe.

*

Pri nas je ugotavljanje javnega mnenja šele na začetni stopnji. V prejšnjih časih nam je bilo glede organov za notranje zadeve prav malo mar, kaj javnost meni o njih. Mnenja smo bili, da jih mora sprejemati, ker je tako treba in ker jim je verjeti. Žal nimamo ustreznih institucij, kakor jih imajo drugje, ki bi ugotovile, koliko odstotkov so naši organi za notranje zadeve zgubili v zadnjih mesecih in koliko so ostali še popularni. Glede na to, kakšnega mnenja so posamezniki, bodisi iz javnosti bodisi izmed delavcev v teh organih samih, lahko rečemo, da je popularnost močno

ogrožena in da so odnosi na relaciji javnost — varnostna služba resno načeti.

To pomeni, da bi se morali organi za notranje zadeve lotiti izboljševanja svojih odnošajev z morebiti razočarano javnostjo. Kako? O tem je bilo doslej že dovolj napisanega v policijski in drugi literaturi po vsem svetu. Reči moramo le, da javnost ocenjuje varnostno službo ne samo kot celoto, marveč tudi po njenih posameznikih, zlasti po uniformiranih pripadnikih. Občani ocenjujejo varnostno službo po izkušnjah, ki so jih sami imeli z njo. Te večinoma niso vedno zanje ugodne. Razen tega pa zahteva javnost vsepovsod po svetu od policije mnogo več kot od katerekoli druge službe in jo presoja dosti bolj kritično, kot bi jo morda bilo treba. Verjetno

ne trdijo zaman, da ni take propagande, ki bi preprečila negativne posledice, če policija povzroči negotovanje s svojo nezakonitostjo, nepoštenostjo in podobno.

Nihče ne bo mogel zanikati, da je najboljša propaganda varnostne službe v tem pogledu njena lastna učinkovitost. Z načrtnim in psihološko preračunanim preventivnim delom med potencialnimi žrtvami, zlasti še med otroki, je mogoče pričakovati novih simpatizerjev; vljudnost pri opravljanju vsakdanjega dela je prav tako pomembno sredstvo za pridobivanje javnosti, da ne govorim o poštenosti, zakonitosti, pravičnosti in drugih lastnostih, ki jih morajo imeti pripadniki varnostne službe, kakor tudi organizacija sama.

Rokopis celotnega članka zaključen 25. februarja 1967.

Public Security Agencies in New Social Conditions

by Ljubo Bavcon, Miloš Kobal and Janez Pečar

According to recent social events in Yugoslavia public security agencies (the police) will have to carry out a new, qualitatively different role than before. Since the problem of police work, and of the relations between the police and the public is of great interest, the redaction of this review has decided to discuss some questions connected with these problems.

*

Ljubo Bavcon, Ll. D. Professor of Criminal Law, Faculty of Law, Ljubljana:

In his contribution, the author points out that the intervention of IVth Plenum of the Central Committee of the Yugoslav Communist Party to change the powers of agencies for internal affairs has produced historically important consequences regarding the growth of democracy within Yugoslav society. But, at the same time, it has entailed some negative consequences in the field of the work of criminal police. The criminal police has been criticized within this wide criticism and this critique has caused some desorientation in these services which has already shown its effects in a decrease of detection and investigation of criminal offences.

The author tries, therefore, to analyze the nature and the importance of social processes in Yugoslavia that have been affirmed by the events during and after IVth Plenum. These processes reflect a large change in the relations between society and the individual. They de-

mand a new determination of limits which state authorities may achieve where the individual's rights, freedoms, and dignity are concerned. This determination must start from the position that Yugoslav society today does not need a politically strong police but professionally skilled, effective, and well equipped police. The function of the police is the protection of society and its members; they will always stand in first rank of the war against crime. It is very important, of course, what means and what methods they employ to carry out this function. The author stresses, therefore, that the reform of criminal procedure (in preparation at the moment) will demand above all many efforts, endeavours, and financial means to qualify the police for these new working methods. The author stresses, at the same time, that such endeavours will be successful only on condition that the police understand the importance of these processes.

Miloš Kobal, M. D., Ll. B. Psychiatrist, Docent, Faculty of Medicine, Ljubljana

In our country as elsewhere in the world, the rôle of the police has been changed by higher socialization of social life. Apart from traditional aggressive measures, there also exist such methods which are rather non-aggressive. We find such forms of work especially with juveniles, alcoholics and some other problematic categories of people. The attitude of the police has changed especially towards those who participate in traffic. Police officers have recognized

that an offender is not only bad but often driven by objective mechanisms.

These non-aggressive forms of police work have often been initiated by police officers or police leadership themselves. The society leadership in Yugoslavia has been aware of great changes in socialization and of the necessity to adapt police work to them. But, since the representatives of the society are not fully informed as to the non-aggressive processes in the police, they are ready to see in it only a classical institution with all the non-sublimated aggressive attributes. This is the actual reason for restriction of police powers in our country as elsewhere.

In the author's opinion it would be necessary — instead of employing such restrictions — to develop non-aggressive and high professional police work. In the opinion of society leadership as well as of people in general, the police are a necessary evil. But, social welfare and health administration have also had to overcome from the stigma of being a social evil to become an essential element of society. The police would have to achieve the same acceptance by the professional and non-aggressive aspects of their work.

Janez Pečar, Ll. D., Scientific Collaborator, Institute of Criminology, Ljubljana:

In Yugoslavia, a law amending the Code of Criminal Procedure is being prepared. It should assign a new and demanding rôle to the

police in their work during the predispositional investigation. The changes to be introduced entail a restriction of police powers and an extension of the defendant's rights. The police will be nearly eliminated in the predispositional investigation, since all formal proceedings will be carried out by the court.

In connection with this, the author deals with some problems and dilemmas such as: the restrictions of police powers and the increase of the dark number; the increase of the offences reported; the decrease of the offences solved; public tolerance and indifference towards crime; police reputation among the people and — connected with this — the readiness of the public to cooperate in the prevention of crime and in reporting it.

In the author's opinion, the increasing care for democratization and humanization of criminal procedure are undoubtedly positive processes; but, the law project has to some degree forgotten the victims of the crimes and the great deal of unsolved offences which is to be expected.

The changes to be introduced into the criminal procedure must take into consideration modern knowledge of human sciences regarding the personality of the offender. The police will have to make great efforts to ensure public cooperation; to pay great attention to their own high professional standards and technical equipment; they will have to improve their efforts towards the problems of criminal prevention.